

JEAN
DES CARS

Povestea Vienei

Traducere din limba franceză de Diana Morărașu

Prefață de Georgeta Filitti

CORINT
ISTORIE

JEAN DES CARS (n. 1943) este un cunoscut jurnalist francez care a semnat articole în mari cotidiane precum *Paris Match*, *Le Figaro* și *Jours de France*. Reputat specialist în istoria marilor familii ale aristocrației europene, cu deosebire a familiilor Habsburg și Grimaldi, este autor al mai multor cărți foarte apreciate de marele public, printre care se numără *Saga dinastiei Romanov*, Corint, 2013; *Sissi, împărăteasa Austriei*, Corint, 2013; *Grace de Monaco. Povestea unei prințese*, Corint, 2014. Din anul 2011, Jean des Cars este cavaler al Ordinului Grimaldi, acordat persoanelor care au contribuit la creșterea prestigiului Principatului Monaco.

Redactare: Camelia Bădașcu, Lia Decei

Tehnoredactare computerizată: Mihaela Ciufu

Design copertă: Dan Mihalache

Ilustrație copertă: *Palatul Schönbrunn* (cca 1760), tablou de Bernardo Bellotto.

JEAN DES CARS

Le roman de Vienne

Copyright © Éditions du Rocher, 2005

All rights reserved.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin
GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

ISBN 978-606-793-078-8

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DES CARS, JEAN

Povestea Vienei / Jean des Cars ; trad.: Diana Morărașu;

pref.: Georgeta Filitti. - București: Corint Books, 2016

ISBN 978-606-793-078-8

I. Morărașu, Diana (trad.)

II. Filitti, Georgeta (pref.)

94(436 Viena)

Prefață

Din dragoste pentru Viena

Ca străin rămâi fermecat în fața orașului de la întretăierea Dunării cu drumul chihlimbarului. Dacă ai șansa, ca în cazul de față, să urmezi un Cicerone informat, binevoitor și șăgalnic, satisfacția este completă.

Românii au un motiv în plus de încântare: își dau seama că de-a lungul istoriei Vienei, legătura cu ei s-a făcut mereu simțită.

De la castrul roman Vindobona la metropola de azi, care adăpostește instituții cu valoare internațională, autorul ne poartă într-un ritm năvalnic prin istoria unui spațiu micșorat, la răstimpuri, ca o piele de sagri, de nouă ori. Ungurii l-au copleșit, principii Boemiei l-au salvat. Dar mai presus de toate, imperiul și în primul rând Viena au avut parte de capete încoronate înțelepte. Habsburgii, instaurați din secolul al XIII-lea, au lărgit hotarele („soarele nu apune niciodată pe pământul lor”, se spunea cu îndreptățită trufie) și în același timp s-au arătat interesați de strălucirea, de prestigiul capitalei imperiale. Ctitori neîntrepuși, colecționari fără egal, ei au avut vocația lucrului desăvârșit făcut. Dar orice strategie domestică poate fi spulberată de cauze externe, imprevizibile și inexorabile. Iar dacă epidemiile de ciumă au lăsat la Viena, ca pretutindeni în Europa, răni adânci, primejdia otomană a căpătat proporții apocaliptice. Atacul nereușit al lui Soliman Magnificul contra Vienei, din

1529, a fost doar o prefațare a ceea ce avea să urmeze peste aproape 160 de ani: asediul orașului în 1683.

Confruntarea între islam și creștinism, care pare să revină în istoria lumii, s-a terminat atunci cu înfrângerea lui Kara Mustafa. Eroul „salvator” e socotit a fi fost Ioan Sobieski, regele Poloniei. Dar se cuvine să reținem și numele lui Șerban Cantacuzino, domnul valah. Aflat în tabăra otomană, el a boicotat sistematic manevrele pașalelor. Participarea românilor a avut și o parte, poate, de legendă. Peste timp, din asediul neizbutit asupra Vienei a rămas doar un câștig culinar: cafeaua. Se spune că un galițian a dat iama prin lucrurile abandonate ale turcilor, adunând sacii de cafea. A măcinat-o și a deschis prima cafenea din Viena, îndulcind lumea în asemenea măsură încât azi e o necuviință să ceri acolo doar „o cafea”. Trebuie să știi că ai de ales între 15 sortimente! Cantacuzinilor rămași în România le place să spună că gestul memorabil îi aparține unuia din neamul lor.

Revenirea la vremuri de pace a însemnat un program intens de reconstrucție, de edificare a unor palate care vor sfida timpul. Vocația refacerii neîntrerupte este însușirea uimitoare a Vienei. În secolul următor asediului eșuat, orașul se împodobește cu palatele Belvedere și Lichtenstein, Muzeul Albertina, Schönbrunn, Colegiul Iezuiților, Theresianum, manufactura de porțelanuri („în fagure de miere”). Artizanii acestor construcții sunt Eugeniu de Savoia („împăratul din umbră”) și mai ales Maria Tereza. Este „regele” care timp de 40 de ani nu s-a arătat „niciodată intimidată, niciodată tulburată, niciodată descurajată”. Întâietatea Vienei în Europa e dată, pentru acești ani, și de apariția stilului rococo.

Românii au din nou motiv de curiozitate, dar și de dure-roasă aducere-aminte: secolul al XVIII-lea înseamnă începutul comerțului lor cu marfă de „Beci”, adică de Viena, dar și rememorarea mâinii de fier, fără osteneala mănușii de catifea,

a împăratului Iosif al II-lea care a reprimat răscoala lui Horea (cel care a ajuns la Viena cu supliciile sale), trăgându-l pe roată în fața castelului din Alba Iulia.

Lucrurile sumbre alternează cu cele de exuberantă veselie; mai ales la Viena, „orașul muzicii”, cum observă autorul. Cu o orchestră a curții imperiale constituită la 1498, spectacole inaugurale de operă din 1640 (datorate lui F.W. Gluck) și gazdă a compozițiilor lui Haydn, inventatorul simfoniei, se poate vorbi de un loc privilegiat de Euterpe, muza muzicii.

Și acesta este doar începutul, pentru că strălucirea Vienei e dată în continuare de Mozart, Beethoven și Schubert. Autorului îi face plăcere, care va fi neîndoios împărtășită și de cititori, să-i prezinte în toată splendoarea creației lor. Precizarea că primul nu zace în groapa săracilor, ci „într-un cavou colectiv” este parcă o alinare pentru iubitorii acestui geniu, dispărut la doar 36 de ani.

Stilul alert, vălmășagul de informații, anecdote și descriere savantă a Vienei ating apogeul de expresie politică în paginile despre Congresul din 1815 și cel muzical cu „isteria” valsului, după cum constata negurosul Wagner.

„Căpcăunul corsican” (citește Napoleon I!) lăsase urme indelebile în întreaga Europă. La Viena se afla soția lui, fiica împăratului Austriei, și fiul lor, nefericitul Rege al Romei. Să fi fost un motiv de adunare aici a învingătorilor săi, manevrați abil de „prințul intrigilor”, proteicul Talleyrand? E greu de spus.

Oricum, descrierea Congresului, în Viena cuprinsă de „febră politico-mondenă”, satisface exigențele istoricului și totodată curiozitatea avidă a omului de pe stradă: 500 de delegați, cortegii nesfârșite, 100 000 de persoane nou-venite, vals (țarul Alexandru I al Rusiei s-a lăudat că va dansa 40 de nopți la rând și s-a ținut de cuvânt), bal cu 3 000 de invitați (vin 6 000 prin revânzarea invitațiilor de către samsari; tot acolo dispar 1 500 de lingurițe lucrate la comandă pentru eveniment). Mai sunt,

firește, și discuții de natură politică, încheiate cu formarea Sfintei Alianțe a imperiilor absolutiste. Și în timp ce Congresul negocia pensia pentru Napoleon – aflat pe Insula Elba – acesta se întoarce în Franța, dându-le fiori participanților la Congres și obligându-l pe fiecare să opteze rapid: Alianță? Împotrivire? Trădare?

În confuzia generală, dublată de un carnaval memorabil, apare reprezentantul Angliei, Wellington; el va lua frâiele, învingându-l definitiv pe Napoleon la Waterloo. Ce rămâne din congres? Strălucirea, încă o dată confirmată, a Vienei, între altele și prin triumful răsunător al valsului.

Jean des Cars este un ghid de excepție. El înțelege să alterneze descrierile mirobolante cu relatări întunecate, dar necesare pentru o reconstituire corectă. În 1832 moare la Viena Regele Romei. Unde este îngropat? În Cripta Capucinilor, sanctuarul imperial? Da și nu. Ritualul cerea ca inima și visceralele să fie adăpostite în alte locuri decât trupul. Acesta din urmă avea să fie depus în Domul Invalizilor de la Paris, alături de cel al tatălui său, iar visceralele în Biserica Augustinilor și sub altarul principal al Catedralei Sf. Ștefan.

Forța orașului stă în neclintita sa putere de regenerare, de rezidire, de abordare mereu optimistă a viitorului. Este ajutat în această privință de oameni providențiali. Între ei, cei doi Johann Strauss, tatăl și fiul, care promovează fascinant, înnebunitor, valsul. Este „o armă”, creează locuri de muncă, se construiesc săli anume pentru el, adună laolaltă 300 000 de oameni care se mișcă în ritmul lui – strigă entuziaștii. Euforie unică pe continent, provocată de familia Strauss, valsul personifică Viena din secolul al XIX-lea până azi. Sutele de piese compuse, funcțiile oficiale de muzicieni ai Curții, turneele triumfale (între care unul la București, unde cântă în casa prințesei Cleopatra Trubețkoi) au transformat familia Strauss într-o emblemă a orașului. Pe acest fundal de veselie, Viena

îndură revoluția de la 1848, dar tot atunci este încoronat împărat Franz Joseph, soțul lui Sissi. Acesta domnește 68 de ani – suficient ca să rămână de neuitat în analele europene. În vremea lui metropola este dotată pe măsură: Primăria, Parlamentul, Opera, Teatrul, Muzeul de Istoria Artei, Muzeul Tehnicii, Hotelul Imperial par a nu aparține doar austriecilor, ci tuturor celor care îi vizitează.

Lumea se adună în Prater, într-un amestec social fără seamăn. Mănâncă tarte de la Sacher, a căror rețetă este păstrată până azi, „ca un adevărat secret de stat”, cum ne încredințează autorul. Pe lângă vals, acum triumfă opereta (*Liliacul* de J. Strauss, *Văduva veselă* de Fr. Lehár), dar și muzica excepțională a lui Brahms și Mahler.

Așa cum rococoul a explodat la Viena, tot astfel Art Nouveau cunoaște sub penelul lui Klimt și al fratelui său o faimă care îi aduce artistului Premiul împăratului. Cariera triumfătoare și-a început-o în sala de teatru de la Peleş, acea bijuterie artistică admirată și azi.

Dar lumea vieneză mai are o îndeletnicire: să se lungească pe divanul lui Sigmund Freud ca să-și vindece angoasele subconștientului. „Excepțional” după unii, „oribil” după alții, doctorul vienez a marcat o epocă. Corespondența lui cu medicul român psihanalist Ion Popescu Sibiu ne apropie încă o dată de fascinanta Vienă.

Dacă „drăguțul de împărat” rămâne în istorie drept cel care se trezea în crucea nopții, mânca repede – și oaspeții trebuiau să facă la fel –, soția lui a intrat în legendă: frumoasă, grijulie cu silueta ei, fantastă și urmărită de ghinion. După dispariția lui Rudolf, fiul și moștenitorul tronului, la Meyerling, în condiții neelucidate până astăzi, va cădea ea însăși sub stiletul unui anarhist italian.

Ceva nefast plutea în aer, monarhia austro-ungară era la capătul puterilor și autorul are dreptate când spune că secolul

al XX-lea „n-a fost blând cu Viena”. De fapt cu țara întregă. Înfometată, mizerabilă, cu o „republică roșie” în emergență și cartierele Marx și Engels dăinuind până azi, Viena era, în 1919, doar la începutul calvarului. Urâtă de Hitler – și aici poate ar fi trebuit întrebat dr. Freud de ce –, strălucitoarea capitală de odinioară avea să suporte asasinarea unui cancelar și internarea într-un lagăr de concentrare a altuia. Anexarea la Germania e la un pas și se înfăptuiește în 1938. Războiul sărăcește și urățește mândrul oraș, iar ocupația sovietică nu face decât să sporească spaimele oamenilor.

Dar Viena este orașul veșnicelor redresări. În 1955 ocupantul răsăritean se retrage și viața pare că reintră în normal, în concordanță cu cerințele secolului al XX-lea. Un exemplu sonor ar fi concertele organizate, ani de-a rândul, de timișoreanul Hollender.

Dar parcă zeii veghează ca totul să aibă măsură, iar primejdiile să nu lipsească. Când constăți exodul arabilor al căror liman e acum Viena (o treime din locuitori se închină Profetului), fără să vrei te gândești la asediul nereușit din 1683, ca și cum s-ar închide un cerc. Ce va urma?

Până să aflăm răspunsul, lectura cărții lui Jean des Cars constituie cel mai încântător periplu prin orașul *Dunării albastre*.

GEORGETA FILITTI

Pentru Jacques Crépineau, căci iubim aceeași Vienă...

Înainte de a porni la drum...

Prima mea călătorie la Viena datează din toamna anului 1967. Eram jurnalist și trimisul special al revistei *Marie-Claire* pentru a relata despre turnarea filmului *Mayerling* cu Catherine Deneuve și Omar Sharif. Un program încărcat... Dar, înainte de orice, era primul meu reportaj în afara Franței. Faptul că aveam întâlniri stabilite cu Catherine Deneuve și cu Ava Gardner (ceea ce era deja prea mult!) ar fi trebuit să fie suficient pentru a-mi explica entuziasmul și nerăbdarea. Dar după aceste obligații profesionale de neuitat m-am îndrăgostit de Viena. Și așa am rămas și în ziua de azi. Cu toate acestea, capitala unui imperiu odinioară de nouă ori mai întins decât actuala Austrie era tristă, mohorâtă, încremenită în propriile amintiri – cele ale vremurilor de glorie și de restriște. Clădirile și monumentele, martore ale unei puteri străvechi asasinată în 1914, nu își regăsiseră strălucirea de astăzi; urmele celui de-al Doilea Război Mondial, mai ales ale bombardamentelor Aliatilor din 1945, se vedeau încă; străzile erau slab luminate, iar nostalgia aproape sfâșietoare. Se cânta un vals trist. Timid, în surdină.

Pe strada Graben, fostul șanț de apărare devenit o arteră elegantă, un librar amabil m-a avertizat într-o franceză îngrijită:

Nu uitați că nu de mult tancurile sovietice se aflau aici, la fel și trupele americane, britanice și franceze, cu patrule de câte patru soldați cocoțați în jeepuri... Viena, la fel ca Austria, era împărțită în patru sectoare, ocupată de învingători. Ni se tot spunea că Armata Roșie ne-a eliberat în 1945, dar era o minciună! Eram sub controlul Aliaților, țara noastră nu mai exista, iar orașul aștepta să renască. Revedeți filmul *Al treilea om* și veți înțelege. Nu am fost eliberați cu adevărat decât în 1955, când s-a semnat Tratatul de la Belvedere, prin care a fost recunoscut noul stat, Republica Austria, un stat neutru, care putea fi în sfârșit liber. Armatele de ocupație au plecat. Da, pentru noi, în realitate războiul a durat zece ani mai mult. O pedeapsă prelungită... Abia atunci Viena s-a deșteptat la viață!

Nu am uitat niciodată spusele atât de adevărate ale acestui vienez autentic.

De atunci, nenumăratele mele călătorii, atât cele de plăcere, cât și cele cerute de cercetările mele de istoric, nu au făcut decât să sporească bucuria de a zăbovi în Viena. Capitala regăsită, literalmente reanimată, cetatea pe care Talleyrand o îndrăgea, iar Hitler o ura a știut să ocupe din nou un loc de primă importanță. E drept, câteodată din rațiuni obscure și îngrijorătoare, când Estul și Vestul făceau aici schimb de spioni în timpul Războiului Rece. În 1961, în acest loc s-au întâlnit Nikita Hrușciov și John Kennedy; nu a fost o întâmplare, ci o necesitate. S-a vorbit, la vremea aceea, despre o relaxare a relațiilor... Apoi, veacuri de istorie și de artă, inclusiv arta de a trăi, au fost readuse la viață. Ciocolata, Sissi, valsul, cafenelele liniștite sau însuflețite, cârciumile, lumea mondenă și elegantă, restaurantele ungurești și turcești, impunătoarea Operă reconstruită, colecțiile fantastice, Art Nouveau, ba chiar și bătrânul doctor Freud – care avea în sfârșit un muzeu al lui –, toate păreau a fi

redescoperite și apreciate. În 1979, Statele Unite ale Americii și URSS au negociat tot aici Tratatul de neproliferare a armelor atomice, parafat de Leonid Brejnev și Jimmy Carter; acesta este încă de actualitate.

În noiembrie 1982, în timpul întoarcerii triumfale a Zitei¹, ultima suverană a Austro-Ungariei, mă aflam la Viena pentru un reportaj. Tot aici m-am aflat cu puțin înainte de căderea Zidului Berlinului și am văzut un ministru făcând bucăți cu o foarfecă, la propriu, Cortina de Fier – sinistra sârmă ghimpată care marca apropiata graniță maghiară. Aici m-a prins și iarna 1999–2000, când s-a petrecut schimbarea majorității parlamentare, care implica înfrângerea socialiștilor după 13 ani de putere și transferarea democratică a guvernării către o coaliție catalogată drept extremistă, dar care își trăgea seva din naționalism, lucru nu tocmai bine văzut în Franța. Această opțiune, care aparținea alegătorilor, a provocat mare zarvă și un val de dezaprobare. Amestecul Uniunii Europene în politica internă a Austriei a făcut mult rău Vienei. Orașul nu avea nicio lecție de primit, cu atât mai puțin din partea celor care abia așteptau să le ofere, animați de o indignare selectivă. Au urmat 233 de zile de „sancțiuni”, pe cât de indecente și grotești, pe atât de inutile. Intelectualii francezi s-au grăbit să se ducă la Viena și să predice cuvântul cel bun, își închipuiau ei. Unii au avut halucinații, văzând ceea ce nu exista. Apariția ediției speciale a unui celebru ghid turistic francez care orienta spre o idee falsă cu coperta lui neagră, în semn de doliu (!), a stârnit ostilitatea și nedumerirea multor vienezi, consternați și furioși că sunt tratați din nou

¹ Prințesa Zita de Bourbon-Parma (1892–1989), soția împăratului Carol I al Austriei, a fost ultima împărăteasă a Austriei, regină a Ungariei și a Boemiei (n. red.).

drept ciumați și incorecți din punct de vedere politic... Ei nu au înțeles de ce sunt judecați așa. Eu nici atât, și am scris despre asta într-o cronică publicată în *Le Monde*, numerele din 6 și 7 februarie 2000. În timpul uneia dintre vizitele mele în capitala Austriei în această perioadă agitată, unul dintre prietenii vienezi mi-a spus că austriecii și capitala lor nu și-au permis comentarii scandalizate despre prezența a patru miniștri comuniști în guvernul francez de după 1981 și nici nu au protestat împotriva unor astfel de practici. Anumite democrații occidentale, printre care și Franța, au ajuns la concluzia că trebuie să îi aducă pe vienezii pe calea cea bună, pentru că se înșelau. Bertolt Brecht spunea cu cinism: „Când poporul se înșală, trebuie să schimbăm poporul”. Noile alegeri au calmat spiritele. Viena este din nou frecventabilă. Cât despre mine, eu am frecventat-o mereu. Este un oraș superb și fascinant, de o bogăție și o diversitate excepționale. Oare nu asta contează cu adevărat, înainte de tulburările vieții publice și de schimbările frecvente ale opiniei publice?

Aici am văzut minunate operete – genul spumos, tipic vienez – în extraordinara sală de teatru de la Schönbrunn și, pe alte scene mari, excelente comedii muzicale care rezistă la orice comparație cu acelea de la Londra și de pe Broadway; la *Naschmarkt*, piața care se întinde sub cerul liber, în paralel cu o linie de metrou, am dat peste oameni din toate țările, amabili și cultivați. Gurmanzii se aprovizionează de la micile chioșcuri verzi, din lemn. Fiecare are specialitatea lui și am rămas intrigat dinaintea celui care oferea o sută de... oțeturi diferite, aflat chiar în fața talciocului, unde se găsește tot ceea ce a fost Europa în stare să producă în materie de orori amuzante. Ridicând capul, am încercat să număr motivele care decorează Casa cu

medalioane și Casa de majolică, două minunății Art Nouveau 1900. Iar la Café Central, precum și în Salonul Roșu al luxosului restaurant Sacher, unde este la modă să iei masa după o seară la Operă, am gustat un delicios *Wiener Schnitzel*. Nu am uitat, desigur, să zăbovesc pe o banchetă din catifea uzată la Café Hawelka, deschisă în 1939. Seară de seară, până în ultima zi din viața sa, doamna Hawelka, fondatoarea acesteia, avea totul sub ochi în mijlocul unei clientele boeme. La Café Landtmann, locul de întâlnire al intelectualilor și oamenilor de teatru, am primit asigurări că mi se putea oricând trimite acolo corespondența. În ritmul susținut al celor doi armăsari, cu urechile împodobite cu teci colorate, am apreciat bonomia rustică și viclenia vizitiiilor care purtau toți, obligatoriu, melon. Am admirat Karl Marx Hof, unul dintre ansamblurile arhitecturale impresionante ale „Vienei roșii”, municipalitatea socialistă a anilor 1920 și 1930. În Prater, în faimoasa Roată Mare, mi s-a părut că zăresc tulburătoarea siluetă a lui Orson Welles din *Al treilea om*, în vreme ce tema muzicală obsedantă, una dintre cele mai cunoscute coloane sonore de film, se răspândea de pe corzile abia ciupite ale țiterei compozitorului Anton Karas.

La Viena l-am aplaudat pe Ruggiero Raimondi în memorabilul *Don Giovanni*, la legendarul Theater an der Wien, și o remarcabilă *Carmen* regizată de Franco Zeffirelli și dirijată cu o impresionantă măiestrie de Lorin Maazel, la Operă; publicul l-a ovaționat pe dirijorul căruia îi făcuse totuși o primire destul de ostilă când s-a instalat la pupitru. Căci și asta înseamnă spirit vienez, un amestec de umor și causticitate, de critică și stimă în fața unei realizări excepționale. Am petrecut ore bune la Technisches Museum (Muzeul Tehnicii), vizavi de Palatul Schönbrunn, visând în fața vagonului-salon al lui Sissi, care

avea pretenția de a călători incognito, având atașat la trenul ei un vagon cu vaci și capre, ca să bea lapte proaspăt! Dar și la Schönbrunn există nenumărate prilejuri de a visa la trecut. Am ales unul, adesea uitat: renunțarea la tronul Austriei de la 11 noiembrie 1918, scrisă de împăratul Carol I cu creionul, la un birou micuț. Un politician a spus atunci: „Acum, Austria este o republică fără republicani”. Și aici tot spirit vienez aflăm, acest simț ascuțit al formulelor și poreclelor.

Într-o iarnă, am făcut un tur al orașului într-un tramvai de odinioară, bând vin fiert cu scorțișoară și coajă de portocală, bine-venitul *Glühwein*, în vreme ce muzicienii aflați în vagon readuceau la viață o polcă de Strauss la acordeon, între două hurducături și scrâșnete de fier vechi. Am scotocit prin librăriile din apropierea Kärtnerstrasse, în căutarea de ziare vechi și memorii pe care nu le poți găsi decât aici. Am admirat evoluția lipițanilor¹ la Manejul de Iarnă, acolo unde împărăteasa Maria Tereza s-a descoperit în fața maestrului scutier, pentru a-i arăta admirația și respectul după o repriză ecvestră fără greș. De atunci, cavalerul, care poartă mereu o ținută în maro și alb, salută publicul cu bicornul lui împodobit cu o panglică aurită. Am urmărit și expozițiile care adună numeroși vizitatori, de pildă în 2004, la deschiderea Palatului Liechtenstein,

¹ Termenul de lipițan, folosit cu precădere începând cu secolul al XIX-lea, vine de la un armăsar care se trage din Lippiza, în Carniola, în apropiere de Triest, regiune care, în secolul al XVI-lea, face parte din domeniile casei de Austria. După 1918, cum Lippiza se afla într-o regiune cedată Italiei apoi, în 1947, Iugoslaviei, armăsarii și iepele de prăsilă au fost împărțiți între aceste două țări. După 1920, Austria va pune bazele unei noi herghelii de lipițani în sudul țării, la Peeburg (Piber), în Styria. După dezmembrarea Iugoslaviei comuniste în 1991, Lippiza, devenită Lippica, va aparține Sloveniei. Aici se cresc în continuare cai superbi, de un alb imaculat.

somptuos scrin de comori artistice remarcabile adunate de-a lungul veacurilor. La Muzeul Sigmund Freud, ale cărui cufere, baston și pălării s-au întors de la Londra, am constatat că gri-lajul negru care străjuiește ușa apartamentului doctorului pare la fel de bine zăvorât ca și inconștientul nostru. Cu toate ace-s-tea, fondatorul psihanalizei susținea că el deține cheile. Din 1989, un divan din fier îi așteaptă pe vizitatori, mai puțin con-fortabil, desigur, decât celebra canapea oferită de Sigmund Freud pacienților săi, printre care prințesa Marie Bonaparte... Între Burggarten (altădată grădina împăratului Franz Joseph) și fațada barocă a Muzeului Albertina am avut surpriza să des-copăr o scară rulantă, deasupra căreia se află o aripă imensă de avion. Hotărât lucru, la Viena arta te întâmpină la orice colț de stradă, o artă pentru toate gusturile.

În perioada în care Viena se pregătea să celebreze 250 de ani de la nașterea lui Mozart (care aici a fost mai puțin nefericit decât la Salzburg, dar mai puțin cunoscut decât la Praga), iar Austria să prezideze, pentru șase luni, Consiliul Uniunii Eu-ropene (frumoasă revanșă!), Viena este, mai mult decât nicio-dată, inima pulsândă a acestei Europe pe care o întruchipează, trecând prin vicisitudinile și clipele de glorie ale Istoriei. În ceea ce mă privește, împărtășesc opinia lui Prosper Mérimée, scriitorul călător care știa să aprecieze monumentele istoriei. Considerând Parisul plictisitor „de moarte”, declara în 1854: „Am ajuns la concluzia că, după Madrid, Viena este cel mai ci-vilizat oraș al Europei, orașul în care se trăiește cel mai bine”. Cred că este și astăzi la fel de adevărat... Să adăugăm și câteva observații esențiale ale lui Stefan Zweig. Acest scriitor pro-di-gios a știut să descrie ca nimeni altul, în vremuri de restriște, orașul lui natal, această „Vienă de odinioară”: pentru că era

„plămădită din atâtea elemente străine, ea a fost locul ideal pentru o cultură comună” și a devenit, în 2 000 de ani, „capitala mai multor națiuni”. Tot Stefan Zweig ne dezvăluie: „Nu erai un vienez adevărat dacă îți lipsea această dragoste de cultură, acest har de a îmbina simțul plăcerii cu acela al examenului critic în fața celei mai vii supraabundențe pe care o oferă viața”. Viena de odinioară? Viena dintotdeauna...

Capitolul I

Amenințarea otomană

Viena, 10 martie 2005; numeroși vienezi sunt furioși sau cel puțin emoționați și stupefiați. În această dimineață, în mijlocul cartierului muzeelor, fațada barocă a Kunsthalle, care odinioară adăpostea grajdurile imperiale, este acoperită în întregime cu drapelul roșii. Nostalgie comunistă cam stridentă? Nu, drapelul este împodobit cu o stea și o semilună albe, simboluri ale Islamului; sunt steagurile Turciei. Unele măsoară 2,70 de metri în lungime, altele 3,40 de metri. Acest decor neașteptat nu trece neobservat, exact ceea ce dorea autorul său, Feridun Zaimoglu, artist și scriitor de naționalitate germană, dar născut în Anatolia în 1964. Inițiativa lui este un răspuns la refuzul Austriei la solicitarea Turciei de a intra în Uniunea Europeană. O poziție care începe să învenineze relațiile dintre membrii UE și guvernul de la Ankara. Pentru moment, provoacă iritarea vienezilor și austriecilor; peste 80% dintre aceștia (cele trei partide reprezentate în Parlament, cu excepția Verzilor) sunt ostili integrării Turciei actuale, urmașa inamicului lor istoric, Imperiul Otoman, care a asediat de două ori orașul, în 1529 și în 1683. Două asedii care au înspăimântat toată Europa creștină. Acțiunea pusă la cale de Zaimoglu se înscrie sub semnul acestei amintiri dureroase, întrucât el o identifică cu a

treia ocupație turcă: „A doua și a treia generație de turci din Europa nu mai sunt obligate să trăiască înghesuite, ci constituie o forță sigură pe sine, o mișcare ofensivă. Când barbarul intră victorios într-o țară, își înalță flamurile, semn al puterii sale depline”. Această acțiune, calificată drept „instalare”, poartă numele de cod *Kanal Attack*, ceea ce s-ar putea traduce prin „Atacul tuciuirilor”, care își propune să scoată vienezii de origine turcă din ghetouri și să facă țândări imaginea paseistă, limitată la Mozart și Sissi, a austriecilor despre capitala lor. Dar dacă așa ar sta lucrurile, ar fi restrictiv, așadar fals. Pentru că patrimoniul vienez nu se limitează la aceste două simboluri.

În câteva ceasuri, conducerea Kunsthalle a primit sute de felicitări și proteste. Tinerii musulmani născuți din părinți imigranți au felicitat direcțiunea pentru curajul de care a dat dovadă, în vreme ce așa-numiții vienezii get-beget au protestat împotriva „otomanizării” unei clădiri publice, finanțată cu banii contribuabililor. Cele mai violente critici au venit din partea FPÖ (Partidul Libertății din Austria), partid de extremă dreapta. Liderul filialei vieneze, Heinz Christian Strache, în care unii văd noul Jörg Haider¹, a profitat de ocazie pentru a lansa o amplă campanie de afișaj pe zidurile Vienei, cu următorul slogan: „Viena nu trebuie să devină Istanbul!” Spiritele s-au încins când s-a aflat că insolitul montaj trebuia să fie păstrat până la 28 martie, adică încă două săptămâni. Era deja prea mult pentru FPÖ, care a declarat în hebdomadarul *Observer*: „Dacă noi, austriecii, acceptăm aceste acțiuni,

¹ Jörg Haider (1950–2008), politician austriac, din 1999 guvernatorul landului Carintia. Până în 2005 a reprezentat FPÖ, de care s-a separat, înființându-și ulterior propria formațiune politică, Alianța pentru Viitorul Austriei (n. red.).

punem în pericol supraviețuirea și securitatea identității noastre culturale”. A doua zi, cotidianul *Heute* („Astăzi”) își avertizează cititorii: „Kunsthalle a devenit un cort turcesc”. Directorul muzeului, Gerald Matt, căruia naționalistii îi cer demisia (fără succes), se feliicită pentru toată această agitație, care slujește drept preludiu unui festival literar pe tema Islamului și Occidentului. Scriitorii veniți din cartierele populare în zona Kunsthalle, frecventată de turiști și de intelectuali, organizează lecturi publice din autori musulmani, palestinieni și bosniaci, libanezi și irakieni, egipteni, afgani și chiar libieni. În timp ce o studentă de 16 ani caligrafiază cuvinte vieneze în arabă, Matt, directorul, încântat de tot acest tapaj, le spune nemulțumiților: „Expoziția este un test pentru societatea vieneză, mult prea burgheză. Aici, oamenii nu sunt obișnuiți cu acest melanj social. Parcă am fi în Franța!”

De ce reacții de o asemenea amploare în 2005, fie ele pozitive sau negative? Pentru că la Viena, Turcia este un subiect sensibil. Viena este singura capitală occidentală care a fost nevoită să se confrunte cu asedii otomane de o asemenea amploare, dar a reușit să le respingă. Orașul se temea să nu fie nevoit să îndure o ocupație așa cum s-a întâmplat, de pildă, cu Budapesta, timp de un veac și jumătate. Islamul este a treia religie în Austria, numărând 300 000 de credincioși, majoritatea (200 000) aflați în Viena; este suficient să te plimbi astăzi pe Graben sau să vizitezi un muzeu pentru a constata că numărul femeilor care poartă vălul islamic a crescut considerabil în ultimii 10 ani. Se uită adesea că din 1912, sub domnia lui Franz Joseph, confesiunea musulmană era deja recunoscută în imperiu. Iar de la anexarea Bosniei-Herțegovina din 1906, armata Habsburgilor a inclus în rândurile sale imami.

În decembrie 2004, în promisiunile cancelarului conservator Wolfgang Schüssel de a organiza un referendum pe tema candidaturii Turciei, trebuie să citim o lecție a istoriei. Aproape că o putem citi pe zidurile Vienei, căci mergând spre Schönbrunn, un cunoscător vă va putea arăta, într-o firidă din zidul unui imobil, o ghiulea de tun otoman trasă de cea mai reductabilă artilerie a secolului al XVI-lea, cea care a făcut praf zidurile Constantinopolului la 29 mai 1453 și a provocat căderea cetății. Alte gloanțe, înfipte în pietrele din pavaj, demonstrează amploarea amenințării. Simbolic este, fără doar și poate, proiectilul încastrat deasupra sacristiei Catedralei Sfântul Ștefan. În cazul în care nu realizați despre ce este vorba, aflați că scena îl prezintă pe sfântul Francisc călcând în picioare un turc...

Pentru a evoca aceste clipe eroice, fie că vorbim despre atac sau despre rezistență, cel mai bine este să ne așezăm la masă într-una dintre minunatele cafenele ale Vienei. Cele mai cunoscute sunt vreo 20. În funcție de oră și local – fiecare are specificul ei –, atmosfera va fi liniștită sau animată. Un cronicar remarca: „În cafenelele vieneze există oameni care vor să fie singuri, dar care pentru asta au nevoie de companie”. Toate au însă un punct comun: se poate sta aici o zi întreagă, consumând o singură cafea și citind ziarele așezate pe o stînghie de lemn și aflate la dispoziția clienților. După un ceas, poate două, nu va apărea niciun chelner care să vă ceară să mai comandați. În schimb, pentru a nu trece drept un turist ignorant, ci drept unul atent la obiceiurile orașului pe care îl vizitează, nu cereți numai „O cafea!”... Ar fi la fel de lamentabil ca și atunci când ați cere carne la măcelărie! Există cel puțin 15 sortimente, de la cafeaua neagră la cafeaua cu lapte (numită *Wiener Melange*), de la cappuccino la cafeaua vieneză onctuoasă, cu frișcă... Va

fi însoțită întotdeauna de un pahar cu apă. Și, în funcție de preferința fiecăruia, de produse fine de patiserie, dar cu frișcă din belșug, sau de feluri simple, dar hrănitoare, cu care veți fi îmbiați cam peste tot, cum ar fi de pildă *Tafelspitz*. Acest mușchiuleț de vită fiert și înăbușit un ceas și jumătate, servit cu cartofi cu pătrunjel și sos de hrean și arpagic, era preferatul soțului lui Sisi, căci el, suveranul cu o sănătate de fier, nu ținea un regim draconic... Împăratului îi plăcea atât de mult *Tafelspitz*, încât, în jurul lui 1890, acest fel de mâncare se servea în cele mai bune case vieneze pentru ca împăratul, invitat la un dineu privat – cum i se mai întâmpla –, să mănânce pe săturate la supușii lui așa cum obișnuia în palatul său, la o masă imensă. Se știe că făcea adesea comparații gastronomice despre doza-rea piperului și dafinului, a ienupărului și nucșoarei...

Așadar, pentru început, o cafea însoțită de un croasant, care este vienez, înainte de a fi parizian, apoi francez. La urma urmelor, cine s-ar putea îndoi că produsele de patiserie (*viennoiseries* în limba franceză) au fost inventate la Viena! Dar de ce? Din cauza turcilor! Sau mai curând mulțumită turcilor, așa spune eu! Se dovedește astfel că unele invazii sau ocupații, chiar unele asedii, pot lăsa amintiri plăcute, care devin specialități. În 1814, conform unei tradiții acum contestate, dar amuzante, cazacii ruși ai țarului Alexandru I care ocupau Parisul, mai ales Champs Élysées, și-au manifestat dorința de a mânca repede ceva printr-un termen rus: *bistro*. Cazacii au plecat, bistroul a rămas, iar acum este amenințat de alte tipuri de restaurante! La fel cum bistroul parizian este de origine rusă, cafeneaua vieneză are ascendență turcă.

Iată-vă într-o cafenea vieneză și, prin urmare, trebuie să știți ce s-a petrecut nu departe de aici cu aproape cinci veacuri în urmă. În două rânduri și-a ținut răsuflarea Europa,

îngrijorată! Cu o excepție notorie, cea a regelui Franței, elegantul Francisc I, care dorea o înțelegerea cu aceea care pe atunci se numea Sublima Poartă și care îl considera pe sultan aliat, nicidecum dușman. Circumstanțele, firește...

Locul în care este așezată Viena, în Antichitate castrul roman Vindobona, a fost dintotdeauna râvnit. Ruinele romane pe care astăzi le putem vedea lângă Piața Veche, un fost forum ajuns cea mai veche piață vieneză, atestă prezența legiunilor Romei, la fel ca și lucrările mai recente, din fața Palatului Hofburg. Aflat la 171 de metri altitudine, orașul se ridică la răscrucea a două rute esențiale, dintre care una, de la est la vest, urmează cursul Dunării, o importantă cale naturală de acces. Alta, pe axa nord-sud, este numită drumul chihlimbarului și leagă Italia de Marea Baltică. La răsărit de Alpi, unde începe imensa câmpie a Pannoniei, Vindobona era aproape de granița nordică a Imperiului Roman, faimosul *limes*. În anul 180 î.H., împăratul Marcus Aurelius moare aici în timpul unui război cu numeroșii invadatori. În epopeea mitică a Nibelungilor, pe care Richard Wagner o va transpune pe muzică, Attila și Crimhilda își celebrează nunta în această regiune. La sfârșitul secolului al II-lea, uitatul împărat Probus¹ le dă permisiunea legionarilor care doresc să se stabilească la Vindobona să cultive viță-de-vie. Este începutul unei tradiții care se perpetuează încă prin străvechile cântece populare, cântate în cor în hanuri ...

Nu are rost să mai amintim că această răspântie politică și comercială îndură marile invazii, mai ales cele ale hunilor și

¹ Marcus Aurelius Probus, care a domnit între 276 și 282, a autorizat cultura viței-de-vie și producerea vinului în Galia și Pannonia, anulând edictul lui Domițian, promulgat cu două secole mai înainte și care interzicea plantarea de noi vii (n. red.).

apoi, în secolul al VI-lea, ale longobarzilor. Cotropitorii năvălesc de peste tot; nicio apărare naturală nu poate proteja orașul devastat, distrus, incendiat și reconstruit. Va fi nevoie de mâna de fier a lui Carol cel Mare, încoronat împărat al Occidentului la Roma în anul 800, pentru ca orașul să renască și să înceteze să mai tremure. Începe să se vorbească despre Wiena, cuvânt de origine slavă, fără doar și poate, ce numește un curs de apă, numit astăzi Wien în germană. Încă o dată, portul danubian – chiar dacă fluviul nu traversează orașul, cum se întâmplă la Budapesta sau la Belgrad – marchează punctul extrem al expansiunii france în Europa Centrală. La sfârșitul secolului al X-lea, cetatea, care a reușit să scape de unguri și să se integreze în Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană, este cel mai important oraș de limbă germană din nordul Alpilor, după Colonia¹. 200 de ani mai târziu, la cererea împăratului Frederic I Barbarossa, primul duce de Austria își mută curtea într-un loc numit *Am Hof* („La curte”). Este momentul în care ceea ce se numea pe atunci Ostmark (marca sau granița de est a imperiului) este ridicat la rang de ducat. Locul acesta, cel mai vast din așa-numitul oraș interior – nucleul său istoric – există și astăzi, în imediata apropiere a uimitoarei cazărmi centrale a pompierilor, o clădire barocă dotată cu un fronton grec și fresce! Să precizăm că pe atunci se vorbea despre ducatul Austriei, căci, până în 1804, nu a existat Imperiul Austriac, ci un conglomerat de posesiuni și teritorii care făceau parte dintr-un imperiu german și se întindeau din Alsacia și Istria până în Carinthia și mai ales Friuli.

Ridicată la rang de capitală a ducatului pe vremea lui Leopold al VI-lea cel Glorios, membru al ilustrei familii Babenberg,

¹ Köln (n. trad.).

Viena este apărată de șase ziduri solide, șase porți și 19 turnuri. Dacă vizitați astăzi palatul imperial, Hofburg, veți trece pe lângă cele mai vechi părți ale acestuia. Simțindu-se în siguranță, ducele se delecta cu trubaduri și menestrelți, care se înfruntă în întreceri oratorice de mare clasă. În jurul anului 1200, au fost ridicate ziduri noi. Finanțarea lor nu este una oarecare: cu opt ani în urmă, Richard Inimă de Leu, regele Angliei, a fost demascat și închis de ducele de Austria la întoarcerea din cruciadă într-o închisoare cu vedere la Dunăre. Răscumpărarea cerută și obținută de vicleanul duce a fost folosită, printre altele, la ridicarea acestor ziduri și a altor câteva construcții din actualul centru, din jurul animatelor Kärtnerstrasse, Kohlmarkt și Graben, în care veți ajunge, inevitabil. Aceste construcții erau menite, la acea vreme, să apere cetatea de inamicul numărul unu al veacului al XIII-lea: ungurii.

Căci relațiile comerciale privilegiate dintre cetatea Vienei și maghiarii veniți de pe celălalt mal al râului Leitha (Lajta), aflat la aproximativ 100 de kilometri spre est și care va constitui frontiera austro-ungară, nu vor împiedica conflictele. În 1246, ultimul Babenberg își va pierde viața într-o astfel de bătălie. Iată-i așadar pe maghiari gata să se înstăpânească asupra Vienei. Se ivește însă un alt candidat, mai rapid decât Bela al IV-lea al Ungariei, și anume Ottokar al Boemiei. În 1251, Viena cade în mâinile lui. Să observăm că în acea perioadă s-au constituit relațiile, belicoase pentru moment, dar sortite unei mari dezvoltări ulterioare, odată cu crearea a ceea ce aș putea numi Triunghiul de Aur al Europei Centrale, Viena-Budapesta-Praga, fiecare dintre puncte fiind la aproape aceeași distanță față de celelalte două. Un triunghi isoscel... geopolitic. Din Evul Mediu și până la începutul secolului al XX-lea, va